
Ajanmukainen Lenin- elämäkerta

**Robert Service: Lenin. WSOY
2001 Helsinki 2001. 623 s.**

■ Venäjän tutkimus tuottaa nykyään valtavan määrän nimikkeitä vuosittain. Suomeksi niitä kuitenkin ilmestyy aniharvoin, kun omatkin tutkijat yhä useammin julkaisevat teoksensa englanniksi. Vaikka englantia meillä jo aika laajasti osataan, kielikynnys on yhä olemassa. Ei pidä kuvitella että kovinkaan laajat piirit lukisivat satojen sivujen laajuisia kirjoja muilla kielillä kuin suomeksi. Vielä hiljattain, noin viisitoista vuotta sitten, Tuure Junnila väitti, että tilanne oli tällainen jopa eduskunnassakin.

Onkin syytä tervehtiä ilolla sitä, että myös kustantajat edes joskus julkaisevat Venäjän tutkimukseen liittyviä kirjoja. Niihän ei meillä takavuosina liioja ilmestynyt, joten tarvetta on.

Robert Service kuuluu englantilaisen alan tutkimuksen kantaviin voimiin. Hän on vaikuttanut kauan Lontoon yliopiston Slavonic Schoolissa ja toimii nykyään Oxfordin St. Antony's collegessa. Vallankumouksen ja kansalaissodan aikakauden tutkijana hän ansioitui jo 70-luvulla, jolloin hän tutki mm. bolshevikkien puolueorganisaatiota. 1980–90-luvuilla Service kirjoitti laajan kolmiosaisen Lenin-elämäkerran, jonka alkuosa pahaksi onneksi vanhentui heti tuoreeltaan, kun arkistot yllättäen 1990-luvun alussa avautuivat. Vahinko kuitenkin tuli korjatuksi nyt käsillä olevan yksiniiteisen biografian myötä.

Service'n kirja on nimenomaan elämäkerta, ei koko maan historia. Tämä näkyy selkeästi lähdeluettelosta. Arkistolähteet ovat peräisin lähinnä ns. vanhasta puoluearkistosta

(RTSHIDNI, nykyään RGASPI) ja lisäksi on käytetty vanhoja tunnettuja lähdejulkaisuja. Muistelmien osalta on julkaistu jonkin verran uuttakin aineistoa. Neuvostoliitossa julkaistu materiaalihan oli aikanaan kauttaaltaan sensuroitua. Kirjallisuusluettelo, joka on hieman omituisen ”ei-alkuperäisiä lähteitä” -otsikon alla, on äärimmäisen lakoninen. Kirjoittajan käyttämä uusi aines on ilmeisen niukka. Sitäpaitsi Volkogonov ja useat muut kirjoittajat ovat jo julkaisseet sen. Siksi kustantajan mainoskatkon ”ydinpommin kestävästä holveista” ja lähteiden ”ainutlaatuisuudesta” voi jättää omaan arvoonsa, muistaen tietenkin että jokainen lähde on sinänsä uniikki. Tämä ei vähennä kirjan arvoa, sillä uutta ainesta on tosiaan julkaistu sekä Leninistä että Venäjän vallankumouksesta niin paljon, että uusia synteesejä tarvitaan.

Kirjoittajalle Lenin on nimenomaan elävä yksilö, jonka psykologiaan ja persoonallisuuden kehitykseen hän pyrkii paneutumaan. On kuitenkin selvää, että Lenin on kohteena erityisen kiinnostava juuri sen vuoksi, että hän sai historiassa kohtalokkaan tärkeän roolin.

Uuden aineiston valossa vanha siloteltu kuva Vladimir Iljitshistä voidaan korvata uskottavammalla. Sellaiset seikat kuin Ilja Uljanovin asema yhteiskunnassa, veli Aleksandrin rikos ja rangaistus, ympäröivän yhteiskunnan reaktio Uljanovien lankeemukseen, Vladimir Iljitshin asema naisten lemmikinä ja niin edelleen saavat kirjassa tärkeän merkityksen persoonallisuutta muokkaavina tekijöinä. Sinänsä on ollut jo

iät ja ajat tunnettua, että Vladimir Uljanov oli yhteiskunnan ulkopuolelle asettautunut fanaattinen tyhjäntoimittaja, joka oli kohtuullisen hyvissä varoissa ja saattoi siksi omistautua täysipäiväisesti politikoinnille, jossa pikkuruisten emigranttiryhmien keskinäinen juonittelu oli keskeisessä asemassa. Työläisiä, enempää kuin muutakaan rahvasta Uljanov ei tuntenut edes nimeksi, eikä ollut heistä ja heidän ongelmistaan liiemmin kiinnostunutkaan. Massoilla oli hänen kannaltaan käyttöarvonsa vasta vallankumouksessa; nälkää näkevien auttaminen ei sen sijaan tullut kysymykseen ainakaan Uljanovin perheen tulojen kustannuksella.

Vladimir Iljitsh ei psykologialtaan tosiaankaan kuulunut niihin ”kansan ystäviin”, joita hän kirjoituksissaan sätti. Luonnevikainen koulunero vietti suhteellisen miellyttävän karkotuskauden Siperiassa, yritteli hiukan asianajoa, mutta vietti suurimman osan aikuisiästään ennen vallankumousta ulkomailla, missä saattoi jopa viihtyä. Service'n arvion mukaan Lenin piti koko ikänsä Lontoota parempana kaupunkina kuin Moskovaa. Tunnettu kolmiodraama Inessa Armand–Lenin–Nadezhda Krupskaja saa kirjassa uskottavan analyysinsä. Asia ei ollut vallankumouksellisissa piireissä mitenkään merkillinen, mutta neuvostoaikana sen myöntäminen ei sattuneesta syystä käynyt päinsä.

Service'n mukaan Leninin elämäkokemuksella oli merkittävä vaikutus hänen politiikkaansa ja sitä mukaa maailmanhistoriaankin. Sen sijaan

esimerkiksi sillä tosiasialla, että hänen äidinisänsä oli juutalainen, ei ollut merkitystä. Leninin ihailumiin oppi-isiin kuuluivat myös pahamaineiset yksilöterrorin kannattajat Pjotr Tkatsjov ja Sergei Netshajev, kuten lännessä on aina arvioitukin. Neuvostoliitossa asia oli kuitenkin tabu ja myös Lenin vältti julkisesti ilmaisemasta näitä näkemyksiään.

Helmikuun vallankumous vuonna 1917 yllätti Zürichissa asuvan puoluepukarin, jonka kosketukset niin kansanjoukkoihin kuin käytännön elämään yleensäkin olivat hyvin heiveröiset. Palattuaan Saksan suopeuden ansiosta pian Venäjälle, Lenin alkoi kuitenkin menestyä toimissaan erinomaisesti. Jopa puhujana hän menestyi, vaikka alkuun saattoikin potea uskonpuutetta kykyihinsä nähden. Kansanomaisuutta edisti Tukholmasta ostettu lippalakki, jonka ansiosta hän ei enää näyttänyt intelligentsijan edustajalta, kuten oli tehnyt sitä ennen koko ikänsä. Muutoinkin Servicen kirja sisältää hauskoja pikku huomioita, jotka muuttavat kanonisoituja käsityksiä: toisin kuin taiteilijat asian esittävät, lokakuussa 1917 Leninillä ei ollut partaa, joka lienee kasvanut ennalleen vasta seuraavan vuoden alkuun mennessä.

Uutisarvoa ei ole sillä, että Lenin törmäsi alkuaikoina puolueessaan usein kovaankin vastarintaan. Jos haluaisi yleistää, miksi hänen linjansa käytännössä kuitenkin menestyi voisi kai sanoa, että hän aina meni siitä, missä aita oli matalin: kurittomat sotilaat menivät mielellään kotiin maata jakamaan, mutta vastarinnan järjes-

täminen Saksaa vastaan olisi ollut varmasti ylivoimaista keväällä 1918. Myös keväällä 1921 NEP-politiikan omaksuminen saattaa näyttää radikaalilta toimelta, mutta sotakomunismien jatkaminen olisi vaitunut vielä enemmän radikalismia. Radikalismiahan Leniniltä ei sinänsä puuttunut. Sosialistiseksi nimitetyn vallankumouksen jälkeen aloitettiin yhtä jos toistakin kumouksellista uudistusta, vaikka niistä sitten myös pian vähin äänin luovuttiin. Vaikka olikin monessa suhteessa tyyppilinen venäläinen intellektuelli, Lenin ei kuulunut halveksimiinsa ”ruikuttaviin” ja sentimentaaliisiin tämän ryhmän edustajiin. Hänen kollektiiviset tappokäynsä ovat hyvin tunnettuja ja joskus verenhimoisuus yltyi suorastaan maniaksi käytännön realiteettien kustannuksella kuten Pietarissa 1919, kun johtaja suunnitteli, että tuhannet porvarit olisi ajettava rintamien väliin konekiväärien ruuaksi. Service arvioi Leninin elämäkokemuksella olleen merkittävä vaikutus myös siihen vihaan, jota hän tunsii Venäjän herrasväkeä ja eritoten Romanovien dynastiaa kohtaan. Toisaalta pitänee myös todeta, ettei hän ollut hitustakaan armollisempi talonpoikia tai ”väärin” ajattelevia työläisiä kohtaan, joten oikeampaa kai olisi puhua psykopatiasta, jolla mahdollisesti oli narsistinen alkuperä. Orgaaninen aivosairaus, jonka laadusta ei koskaan saavutettu yksimielisyyttä, lienee ollut yksi syy Vladimir Iljitshin tavattomaan kiukkuisuuteen, joka oli hänelle ominaista etenkin loppuaikoina.

Lännessä arvioitiin yleisesti, että Lenin kuoli kuppiaan, mikä Neuvostoliitossa taas tietenkin torjuttiin. Service ei ole löytänyt arkistosta Wassermanin reaktion tulokset sisältävää paperia. Tietävästi tulos oli negatiivinen, mutta joka tapauksessa voidaan panna merkille, että jokunen lääkäri vielä viime vaiheessakin epäili kupan mahdollisuutta ja että eräät hoidotkin olisivat sopineet tähän diagnoosiin. Mikäli Leniniä kohdellaan tavallisen kuolevaisena, ei sairauden laadulla liene mitään merkitystä, mutta näinhän ei Neuvostoliitossa tehty. Historiassa aintulaatuinen, julkista esilläpitoa varten valmistettu muumio oli neuvostoliittolaisessa maailmanselityksessä maailmanhistorian olemukseen liittyvä pyhäinjäännös eikä vajavaisen ihmisen, joskin ehkä samalla merkittävän poliitikon tomu.

Kun Juho Timosen Lenin-elämäkerta aikoinaan vuonna 1933 julkaistiin, se antoi ajan oloihin nähden varsin kelvollisen kuvan kohteestaan. Kirjalle oli erään arvostelun mukaan ominaista ”ymmärrettävä ironia”, ja teoksen yleisen johdopäätöksen mukaan Lenin oli ollut mestari tuhoamaan, mutta rakentavasta roolista ei sen sijaan ollut näyttöä. Neuvostoliitosta tuli pian kuitenkin vastoin odotuksia, maailmanhistorian ehkä mahtavin imperiumi, jonka maailmanhistoriallinen rooli oli kiistaton. Syystä tai toisesta Lenin tuli tämän menestyksen symboliksi. Riitaa oli länsimaissakin lähinnä vain siitä, olisiko Leninin viitoittama tie pakollinen koko ihmiskunnalle vaiko ei. Näissä olosuhteissa Timosen biografian iro-

nia lakkasi olemasta ymmärrettävää ja Suomessakin oli 1980-luvulle saakka tarjolla vain enemmän tai vähemmän hagiografisia teoksia, joiden sivuilta todellinen, elävä Vladimir Iljitsh näkyi vain vilahduksettain.

On erinomaista, että Servicen ansiokas ja ajanmukainen tulkinta on nyt julkaistu. Sen rajoituksena voi ehkä pitää tiettyä dramatiikan puutetta, mutta toisaalta tulkinnat ovat hyvin punnittuja ja tasapainoisia ja tekijää on vaikea myöskään syyttää puolueellisuudesta suuntaan tai toiseen. Venäjän vallankumouksen historia tämä teos ei ole. Sen kiinnostavuus olisikin saattanut hiukan lisääntyä, mikäli tekijä olisi pohdiskellut enemmän niitä olosuhteita, joissa päähenkilön toiminta kulloinkin tapahtui. Mutta hyvä näinkin.

Arto Häilän suomennosta en ole vertaillut alkuperäistekstiin. Sujuvuudessa ei ainkaan ole moittimista ja kiitoksia voi antaa myös siitä, että venäjänkielisten sanojen translitterointi on vaivauduttu tarkistamaan suomenkielen mukaiseksi. Tämäkään ei ole enää itsestäänselvyys.

Timo Vihavainen